

Rapport fra det andre forskersymposiet om
Nordens språk som andrespråk
i Oslo den 19.-20. mars 1993

Redigert av Anne Golden og Anne Hvenekilde

Avdeling for norsk som andrespråk
Institutt for lingvistiske fag
Universitetet i Oslo

ISBN 82-91298-01-7

Andrespråkslingvistikken- en pre-paradigmatisk forskningsdisiplin?

Dette innlegget er en forkortet og omarbeidet versjon av mitt vitenskapsteoretiske innlegg for dr.art graden "ANYTHING GOES." - i jakten på et paradigme i andrespråksforskningen. I denne versjonen har jeg ikke hatt rom for å argumentere utfyllende for å betrakte andrespråksforskningen som flere disipliner. "Andrespråkslingvistikken" som jeg omtaler i dette innlegget er bare en av disiplinene.

1. Kuhns teori

I boka The Structure of Scientific Revolutions skiller Kuhn i første rekke mellom to former for vitenskapelig utvikling, *de vitenskapelige revolusjonene* og *den normalvitenskapelige forskningen* (Kuhn, 1970:208).

En vitenskapelig revolusjon har som resultat at et nytt paradigme erstatter et gammelt. Dette skjer som et resultat av anomalier som oppstår innenfor det gamle paradigmet eller som et resultat av at man ikke kan kaste lys over nye fenomen innenfor det gamle paradigmet. Når det nye paradigmet er etablert, starter det Kuhn kaller *den normalvitenskapelige forskningen*. Her finner vi forskningens *fremskritt*.

Kuhn snakker dessuten om *utvikling* i en *pre-paradigmatiske situasjon*. Det som kjennetegner den pre-paradigmatiske situasjonen er at det ikke er *ett* allment akseptert paradigme for forskning innenfor et område, ikke *en* bestemt måte å oppfatte disiplinens emne på, ikke *ett* bestemt sett av normer og metoder, ikke *ett* allment anerkjent sett av forbilder og eksempler, men mange forskjellige (Kjørup, 1990). En vitenskaps første paradigme markerer avslutningen på den pre-paradigmatiske situasjonen.

I normal-vitenskapelig aktivitet kan det oppstå anomalier ved at hypoteser blir falsifisert og prediksjoner ikke slår til. Det kan føre til en krisesituasjon. Dersom mengden av *ad hoc* hypoteser som må til for å forsvare paradigmet blir for stor, og man mister troen på paradigmet, oppstår det en krisesituasjon og disiplinen går inn i en revolusjonær forskningssituasjon. Det er to mulige utganger på en slik revolusjonær situasjon, enten munner den ut i etablering av et nytt paradigme eller så går forskningsdisiplinen i oppløsning. Kuhn fastslår nemlig at å avvise et paradigme uten å erstatte det med et nytt, er å fornekte vitenskapen (altså en spesiell vitenskapelig disiplin) i seg selv.

Innenfor dette kuhnske rammeverket vil jeg forsøke å belyse disiplinen andrespråksforskning.

2. Andrespråksforskningens vitenskapelige status

Jeg vil ta utgangspunkt i den kontrastive analysen (KA) for her ligger andrespråksforskningens moderne røtter.

KA var en sterk teori forankret i et enkelt sett grunnleggende antakelser, og forskningens målsetting hadde et klart praktisk siktemål, nemlig en effektivisering av fremmedspråks-undervisningen.

Etter min mening kan KA beskrives som et paradigme i kuhnsk forstand. Den oppfyller de fire krav Kuhn stiller til et paradigme (eller en faglig matrise). Jeg vil i det følgende forsøke å plassere sentrale element ved KA i forhold til disse fire kravene.

1) Et paradigme inneholder **metafysiske antagelser**. Disse finner jeg i KAs grunnleggende forutsetning, nemlig et menneskesyn i samsvar med behaviorismen. Antagelsen er at læring skjer ved stimulus og respons, og at denne læringsmodellen også gjelder språklæring. Språklæring blir som følge av dette en passiv prosess, *vanedanning*.

2) Det andre kravet Kuhn stiller til et paradigme er at det inneholder **symbolske generaliseringer**. Hvordan andrespråklæring skjer ble innenfor KA uttrykt bl.a. ved at dersom en struktur i L1 og L2 er lik, vil det ikke føre til feil i språklæringen, men dersom en struktur i L1 er ulik en struktur i L2, vil det føre til feil. KA kunne altså ved å sammenligne strukturene i L1 og L2 predikere hvordan fremmedspråkstilegnelsen ville forløpe.

3) **Felles verdier (normer) i den vitenskapelige aktiviteten** er det tredje kravet til et paradigme. Vanligvis er verdiene delt av flere forskersamfunn enn bare det som arbeider innenfor et spesielt paradigme. På 40-tallet i Amerika var lingvistikken påvirket av den rådende filosofiske retningen, empirismen og den induktive metoden. Lingvistikken var også påvirket av empiristisk psykologi, behaviorismen. Det nære forholdet mellom empiristisk filosofi, behavioristisk psykologi og strukturalistisk lingvistikk gjør Bloomfield seg til talsmann for. Disse verdiene var også elementer i KA.

Det kan imidlertid virke selvmotsigende å plassere KA innenfor empirismen fordi en av KAs sentrale verdier var prediksjonen. På grunnlag av å sammenligne strukturer i to språk predikerte KA feil i språktilegnelsen. Men den metodiske bruk av prediksjonene for å teste hypotesen de ble utformet fra synes å mangle. Prediksjonene ble antageligvis betraktet som uproblematisk sanne.

En annen sentral verdi som ble delt av forskersamfunnet, var synet på KA som et nyttig redskap for å utvikle effektive undervisningsopplegg, altså at forskningen hadde praktiske mål.

4) Det viktigste element i paradigmet er imidlertid **forbilder og eksempler**. Minst en **eksemplarisk forskerprestasjon** må knyttes til ethvert paradigme. En eksemplarisk forskerprestasjon kan betraktes som et verk som i ettertid viser seg å ha motivert arbeidet innenfor et paradigme. C.C.Fries (1945) Teaching and Learning English as a Foreign Language og R.Lado (1957) Linguistics across Cultures kan betraktes som eksemplariske forskerprestasjoner innenfor KA-paradigmet.

På denne måten kan de sentrale elementene som inngår i KA beskrives som et paradigme. Formålet med forskningen innenfor dette paradigmet var praktisk, dvs. pedagogisk. Dette ble eksplisitt uttrykt bl.a. av Fries (1945:9):

...the most effective (teaching) materials are those that are based upon a scientific description of the language to be learned carefully compared with a parallel description of the native language of the learner.

Den symbolske generaliseringen som teorien inneholdt ble formulert bl.a. av Lado (1957:2):

The student who comes in contact with a foreign language (will find that) those elements that are similar to his native language will be simple for him, and those elements that are different will be difficult.

På 50- og 60-tallet synes arbeidet innenfor paradigmet å tilfredsstille de krav Kuhn stiller til *normalvitenskapelig aktivitet*. Tidsskriftet *Language Learning*, som forøvrig ble starta i 1948, var i denne perioden fylt med detaljerte sammenligninger mellom engelsk og andre språk.

Men kontrastiv analyse som i denne perioden ble sett på som en forutsetning for enhver fremmedspråklærer, mistet etterhvert opp-

slutning. Newmeyer og Weinberger (1988) hevder at dette skjedde så raskt at man på slutten av 1970-årene måtte betrakte den som teoretisk ikke eksisterende.

3. Fra normalvitenskap til krise

Men hvordan kunne KA så plutselig miste oppslutning? Etter min mening var det to viktige grunner til dette. Den ene grunnen var at det teorien predikerte viste seg i stor grad ikke å holde stikk. Når teorien etterhvert ble prøvd mot empiri, i denne sammenheng det språket fremmedspråkselevne faktisk produserte, fant man flere og flere anomalier. Den andre grunnen var de følger den chomskyanske revolusjonen innenfor lingvistikken fikk for KA, bl.a. Chomskys oppgjør med Skinners behaviorisme (Chomsky, 1959).

Chomskys Syntactic Structures som kom ut i 1957, markerer overgangen til et nytt paradigme innenfor lingvistikken. Mange karakteriserer dette som en revolusjon¹. At Chomskys Syntactic Structures markerte overgangen fra et paradigme til et annet, synes også faghistorikeren Robins å mene. (Robins, 1990:233)

'Bloomfieldian linguistics' can reasonably be treated as a unity; and because, during this period (1933-57), linguistics as an autonomous discipline became more firmly established and more widely represented in universities of the United States than elsewhere, Bloomfieldian influences were felt over the whole learned world in linguistic studies.²

I selve begrepene paradigmeskifte og vitenskapelig revolusjon, ligger det altså at et paradigme blir byttet ut og erstattet av et annet. Dette skjedde innenfor lingvistikken, men det skjedde ikke innenfor andrespråksforskningen. Innenfor et Kuhnsk rammeverk kan man betrakte andrespråksforskningen som forskning i en krisesituasjon, dette som følge av at man begynte å miste troen på KA-paradigmet.

Selv om det ble produsert kontrastive grammatikker langt utover i 70-årene var det ikke denne aktiviteteten som preget andrespråksforskningen. Det ble slik jeg ser det to dominerende retninger i denne

¹Newmeyer har argumentert for en 'Chomskyansk revolusjon' i artikkelen "Has there been a 'Chomskyan Revolution' in Linguistics?" (1986)

²Bloomfields *Language*, som kan betraktes som en eksemplarisk forskerprestasjon, ble publisert i 1933.

perioden. Den ene, "feilanalysen" basert på mellomspråksteorien til Selinker", forsøkte å tilpasse det gamle KA-paradigmet til den nye situasjonen. Den andre retningen som hadde sitt utspring i morfemstudiene, forsøkte å tilpasse seg det nye lingvistiske paradigmet.

4. Mellomspråksteori og feilanalyse

Det nye paradigmet, Chomskys teori, ble av mange andrespråksforskere betraktet som et uaktuelt alternativ, derfor ville man ikke forkaste det gamle KA-paradigmet fullstendig. Dette skyldes kanskje først og fremst at man ikke betraktet Chomskys teori som grunnlag for å tilfredsstillende en av retningens forskernormer eller verdier, nemlig at forskningens resultat skulle ha relevans for undervisning i fremmedspråk.

Chomskys paradigme påvirket likevel denne leiren også, og iallefall indirekte førte det til endring av sentrale verdier. I tråd med det nye læringssynet, at eleven selv er aktiv i språklæringsprosessen, rettet man nå søkelyset mot det språket elevene produserte.

I 1972 presenterte Selinker sin *InterlanguageTheory* (mellomspråksteori). I følge denne teorien kunne man på grunnlag av elevenes "feil", altså avvik fra L2-normen, identifisere prosesser som lå til grunn for de språklige ytringene. Overføring fra L1, *language transfer* ble da betraktet som en av de sentrale prosessene.

I forhold til de fire kravene Kuhn stiller til et paradigme, vil jeg beskrive *feilanalysens* tilpasning av det gamle KA-paradigmet på følgende måte:

1) **De metafysiske antagelsene** om hvordan språklæring skjer, ble endret. Man gikk bort fra et menneskesyn i samsvar med behaviorismen til fordel for et kognitivt syn på læring. Dette innebar antakelsen om at språklæring skjer ved aktiv deltakelse fra eleven ved at elevene stiller hypoteser om L2 og prøver disse ut.

2) **De symbolske generaliseringene** ble også endret. Antakelsen om at L1 har betydning for hvordan man lærer et L2, ble ikke oppgitt. Men prediksjonsverdien til KA ble forkastet. I stedet for å predikere feil gikk man over til å diagnostisere feil i elevspråket på grunnlag av ulikheter i strukturer i L1 og L2. Man kunne altså forklare noen feil ved at L1s struktur var data elevene hadde som grunnlag for å stille hypoteser om

L2. Resultatet av en slik omtolkning av hypotesen kan betraktes som en ad hoc hypotese og forskningsstrategien som en immuniseringsstrategi. Dette står vi overfor når omtolkningen av en hypotese medfører en reduksjon i empirisk innhold, dvs. en mindre grad av avkrefthet (Dyvik, 1980).

3) **Verdiene eller normene**, det tredje kravet til et paradigme, ble delvis fastholdt, men forskningsobjektet endret seg. Man gikk bort fra bare å sammenligne L1 og L2s grammatikker til også å rette søkelyset mot det språket elevene produserte. Nå antok man at det var språkeleven som arbeidet etter en hypotetisk-deduktiv metode. Utfra tilgjengelige data stilte eleven hypoteser og testet hypotesene i språklig produksjon, mens forskeren arbeidet etter en induktiv metode. I det gamle KA paradigmet var det i praksis omvendt.

At KA-paradigmets prediksjoner ikke slo til, var en viktig grunn for behovet for en tilpasning. Men den tilpasningen av KA-paradigmet feilanalysen og mellomspråkhypotesene representerte, oppgav altså prediksjoner og gikk tilbake til en ren empiristisk forskningspraksis.

Feilanalysen holdt fast ved segmentering og klassifisering av språklige ytringer som eneste metode, og fremdeles var strukturalismen den grammatiske teorien. Og forskningens praktiske målsetting, en av de sentrale verdiene eller normene i KA-paradigmet, ble også beholdt. På denne måten kan feilanalysen betraktes som et resultat av KA-paradigmets krise.

Forskning basert på feilanalyse som metode har lagt grunnlag for datadrevet taksonomisk forskning som fremdeles etter min mening setter sitt preg på den praktisk motiverte forskningen.

Betraktet på grunnlag av Kuhns vitenskapshistoriske teori fremstår feilanalysen som forskning i en krisesituasjon, den er et forsøk på å tilpasse KA-paradigmet til ny viten, men tilpasningen svekker altså retningens empiriske verdi fordi feilanalysen ikke har prediksjonsverdi.

5. Naturlig tilegnelsesrekkefølge

Den andre retningen som utviklet seg i kjølvannet av Chomsky-revolusjonen og krisen innenfor KA-paradigmet, var en retning som forkastet KA-paradigmet, og som forsøkte å tilpasse andrespråksforskningen til det nye lingvistiske paradigmet.

Et viktig trekk ved denne retningen var et forsøk på å se bort fra L1s betydning i tilegnelsen av et L2. Grunnen til dette var antakelsen om at universelle kognitive mekanismer styrer tilegnelsen av andrespråk. Det empiriske grunnlaget for denne retningen var undersøkelser av tilegnelsen av ulike grammatiske morfem. Man undersøkte barn med ulike L1 som skulle lære engelsk som L2. Ved å påvise omtrent den samme rekkefølgen i tilegnelsen av visse grammatiske morfem kunne man anta at de samme universelle mekanismer lå til grunn for tilegnelse av L2 hos barn uansett hvilket L1 de hadde (Dulay og Burt, 1974). Uavhengig av L1 kunne man altså predikere en viss tilegnelsesrekkefølge.

Jeg vil også prøve denne retningen i forhold til Kuhns fire krav til et paradigme:

1. **Den metafysiske antagelsen** er at universelle kognitive mekanismer styrer utviklingen.

2. **De symbolske generaliseringene** er at enhver som lærer et nytt språk tilegner seg L2 på samme måte på tross av ulike L1.

3. **Verdiene eller normene** som lå til grunn for den vitenskapelige aktiviteten var den hypotetisk-deduktive metoden. På grunnlag av empirisk observasjon stilte man hypoteser som ble forsøkt bestyrket på store datamengder. Man utviklet elisiteringstester som prediksjonene ble prøvd mot. Studiene var heller teoretisk enn praktisk motivert.

4. Men **eksemplariske forskerprestasjoner** mangler. Selv om Dulay og Burt gjennomførte ganske omfattende studier, mener jeg at disse studiene ikke kan betraktes som eksemplariske forskerprestasjoner. Disse studiene har blitt utsatt for ganske omfattende og grunnleggende kritikk.

Ifølge en streng tolkning av Kuhn tilfredsstillers derfor ikke denne forskningen det fjerde kravet til et paradigme. Men er dette da forskning som forneker selve andrespråksdisiplinen som vitenskap? Jeg mener at Kuhn gir en annen mulig betraktningssmåte, nemlig at "morfemstudiene" representerer en pre-paradigmatisk forsknings-aktivitet. "Morfemstudiene" la grunnlag for antakelsen om en naturlig tilegnelse av L2, og de la et utviklingsperspektiv til grunn for forskningen.

6. Forsknings situasjonen - pre-paradigmatisk

Men så må jeg gjøre et langt historisk sprang. Hvordan blir andrespråksforskningen betraktet i dag?

I løpet av de siste årene har det kommet ut flere bøker som tar for seg andrespråksforskningens mange og ulike spørsmål, hypoteser, metoder, modeller og "teorier". Et lite knippe tatt fra oppsummeringen eller konklusjonen i noen av disse bøkene kan tjene som illustrasjon:

(W. Klein, 1986:167):

Research on second language acquisition has too short a history to supply conclusive evidence on any important question. However my impression is that in some areas there are the indications of a firm foundation upon which we can build. In other areas we have little more than clouds under our feet.

(B. McLaughlin, 1987:165):

At this point, research and theory cannot act as sources of prescriptions about teaching procedures. There are still too many gaps in our knowledge.

(D. Larsen-Freeman and M. Long, 1991:290):

...we see SLA research as anything but an 'ivory tower' activity. Its findings, for example, often affect the life chances of 'at risk' populations, such as adult refugees needing an SL in order to hold down a job in a new country...Our view is that researchers working in SLA who are serious about their work and about such issues will want to proceed as swiftly, as efficiently and as scientifically as possible.

Jeg mener disse sitatene underbygger min oppfatning om at andrespråksforskningen fremdeles mangler et klart paradigme. Larsen-Freeman og Long hevder at "...there are at least forty 'theories', 'models', 'perspectives', 'metaphors', 'hypotheses' and 'theoretical claims' in the SLA literature"(1991:288). Denne situasjonen mener jeg kan karakteriseres med Feyerabend sitt slagord "Anything goes" selv om Feyerabend bruker slagordet for den ideelle forskningssituasjon.

Men jeg vil dra tråden tilbake til morfemstudiene, og holde fast ved at dette har lagt grunnlag for en hovedretning innenfor andrespråksforskningen, det jeg uten å ha tid til å gå nærmere inn på det, kaller "andrespråkslingvistikk" (en teoretisk motivert forskning).

Det finnes i dag flere forskere som deler den felles metafysiske antagelsen at det er en eller annen form for universelle kognitive mekanismer som styrer andrespråkstilegnelsen. Bl.a. mener jeg dette kommer til uttrykk i Camilla Collianders foredrag på denne konferansen.

Under forutsetning av at vi ikke har en teori med paradigme-status, er det noe ved forskningssituasjonen i dag som tyder på at vi er inne i en pre-paradigmatisk forskningssituasjon?

Kuhn hevder bl.a. at i en pre-paradigmatisk forskningssituasjon blir data samlet uten å være styrt av en etablert teori. Det kan føre til at dataene blir tilfeldige, og at de blir beskrevet og tolket på ulike måter. Videre består *uvikling* i en pre-paradigmatisk situasjon bl.a. i at begreper og teknikker osv. etableres, og disse kan seinere utgjøre elementer som inngår i et eventuelt paradigme. Jeg vil her vise til noe av det Gisela Haakonsson sa i sitt plenumsforedrag på konferansen, nemlig hva hun forventer vil skje i løpet av de neste 10 år. Jo, en forbedring av datainnsamlingsprosessen (vi må bort fra tilfeldighetene!) og klarere transkripsjonsprinsipp (vi må få en mer enhetlig praksis i behandlingen av data!) slik at beskrivelse og tolkning f.eks., gir grunnlag for mulig etterprøving av forskningsresultatene.

Men å bestemme en situasjon som pre-paradigmatisk i samtiden, er jo egentlig umulig. Og siden Kuhns teori ikke er en normativ teori som gir retningslinjer for forskningspolitikk, er det da noe poeng i å forsøke å bestemme en vitenskaps status? Jeg mener naturligvis det.

7. Avslutning

Mange som jobber innafor det feltet som jeg kaller andrespråkslingvistikk, synes det er vanskelig, nettopp fordi denne forskningen har slik bredde for å bruke Jon Erik Hagens positive betegnelse. En litt mer negativ betegnelse kan være at den er atomistisk. Dessuten opplever vi ofte en kritisk holdning til vår forskning på grunnlag av at disiplinen blir betraktet som teoriløs eller teorifattig.

Susan Gass holdt et foredrag i Sydney sommeren 1992 der hun stilte et spørsmålet om det er en identitetskrise i andrespråksforskningen. En erkjennelse av disiplinens status kan være med på å hindre en identitetskrise i forskningsmiljøet og gi en ny referanseramme for egen forskning.

Referanser

- Bloomfield, L. 1933. *Language*. Holt, New York
- Chomsky, N. 1957. *Syntactic Structures*. Mouton, The Hague
- Chomsky, N. 1959. Review of B.F.Skinner 'Verbal Behavior'. *Language* 35
- Dulay, H.C. og M.K. Burt. 1974. Natural Sequences in Child Second Language Acquisition. *Language Learning*, 24: 1
- Dyvik, H.J.J. 1980. *Grammatikk og empiri*. Universitetet i Bergen
- Feyerabend, P. 1988. *Against Method*. Revidert utg. VERSO, New York
- Fries, C. C. 1945. *Teaching and Learning English as a Foreign Language*. University of Michigan Press, Ann Arbor
- Kjørup, S. 1990. *Forskning og samfunn*. Gyldendal, København
- Klein, W. 1986. *Second language acquisition*. Cambridge University Press, Cambridge-New York-Melbourne
- Kuhn, Thomas S. 1970. *The Structure of Scientific Revolutions*. 2.utgave, The University of Chicago Press, Chicago,
- Lado, R. 1957. *Linguistics across Cultures*. University of Michigan Press, Ann Arbor
- Larsen-Freeman, D. og M. Long. 1991. *An Introduction to Second Language Acquisition Research*. Longman, London-New York
- McLaughlin, B. 1987. *Theories of Second-Language Learning*. Edward Arnold, London
- Newmeyer, F. and S. Weinberger. 1988. The Ontogenesis of the Field of Second Language Learning Research. i S.Flynn og W. O'Neil (eds.), *Linguistic Theory in Second Language Acquisition*. Kluwer Academic Publishers, Dordrecht
- Newmeyer, F. 1986. Has there been a Chomskyan Revolution in Linguistics? *Language* 62:1
- Newmeyer, F. 1980. *Linguistic Theory in America*. Academic Press, New York
- Robins, R. H. 1990. *A Short History of Linguistics*, 3. utgave, Longmans, London
- Selinker, L. 1974. Interlanguage. i J. Richards (ed.), *Error Analysis. Perspectives on Second Language Acquisition*. Longman, London
- Tenfjord, K. 1993. "Anything goes" i jakten på et paradigme i andrespråksforskningen. i Nils Gilje og Oddvar Storebø (red.): *Vitenskapsteori og lingvistikk*, Ariadne, Bergen

